

Oponentní posudek rigorózní práce

Autor: Mgr. Matěj Vaněček

Název práce: Pornografie jako agens technologické změny: proměny vnímání tělesnosti a soukromí

Autor si za své téma rigorózní práce zvolil velmi zajímavou a do jisté míry kontroverzní oblast vlivu pornografie na technologický rozvoj v oblasti nových médií a komerčního internetu. Práce rozvíjí původně úspěšně obhájenou práci diplomovou na stejné téma a doplňuje ji zejména v oblasti proměn vnímání tělesnosti a soukromí v souvislosti s tímto technologickým rozvojem.

Autor práci pojal z metodického hlediska poněkud originálním způsobem – většina textu je pojata jako zajímavě odvyprávěná a dobře zdokumentovaná série popisu faktů a událostí, kdy měl pornografický průmysl vliv na urychlení technologického vývoje či změnu technologie. Jak v oblasti tzv. „války formátů“, tak v oblasti rozvoje komerčního internetu i do jisté míry v oblasti sociálních aspektů proměn tělesnosti a soukromí jde autor cestou uvádění konkrétních příkladů, většinou dobře ilustrovaných daty z různých zdrojů, na nichž ukazuje vliv pornografického průmyslu. Velký přínos textu je právě ta skutečnost, že autor jej zpracoval bez ohledu na tabu a předsudky spojené s tímto průmyslem a věcně a konkrétně popisuje jeho vliv ve vybraných oblastech a svá tvrzení dokumentuje ověřenými daty.

Z textu práce je patrné silné zaujetí autora pro toto téma, což jistě i přispělo k různorodosti zdrojů, které zejména v úvodních částech práce využívá. Obecně bych však konstatoval, že autorovo nadšení pro věcný popis vlivu pornografického průmyslu je takové, že se příliš prostoru nedostává pro popis teoretických východisek práce a jednotlivých jevů či exaktnější definice pojmů. Pojmy jsou definovány v rámci jednotlivých podkapitol a často poněkud vágně, což s ohledem na specifičnost některých témat může vést k lehkému zmatení čtenáře práce. Celé práci by slušelo na úvod určité rozepsání základních tezí práce (nikoli jen stručná shrnující předmluva). Za poměrně originální tak spatřuji přístup, kdy hned v první kapitole autor bez úvodu (nepočítám-li předmluvu) začíná rovnou velmi konkrétním a praktickým tématem „války formátů“ VHS vs. Betamax.

Autor z počátku tedy popisuje zajímavé detaily příběhu využití formátu VHS pornografickým průmyslem a dovozuje významný vliv tohoto průmyslu na úspěch právě tohoto formátu v konkurenci formátu Betamax. Tato „válka formátů“ patří ke klíčovým historickým případovým studiím ekonomie v oblasti tzv. síťových efektů a analogicky umožňuje vysvětlit některé další zásadní fenomény v současné ekonomice výrazně ovlivněné rozvojem ICT. Tedy autorovo doplnění tohoto tématu o otázku vlivu pornografického průmyslu je užitečné a relevantní. Poněkud škoda je však, že autor nevěnoval alespoň o trochu větší pozornost teoretickému kontextu. Pojmu síťový efekt (externalita) je věnováno jen několik málo odstavců a nejsou zmíněny další klíčové pojmy jako „path dependence“ či „lock-in“. Vzhledem k tomu, že živému popisu souboje mezi formáty VHS a Betamax z hlediska pornografického průmyslu je věnováno cca 20 stran, považuji to za poněkud nevyvážené. Zmínka vícero autorů z oblasti ekonomie, kteří se tématem síťových efektů zabývali/zabývají, by též byla vhodná. Také ve shrnutí závěrů této části práce by si zasloužila své místo

explicitní autorova interpretace role pornografického průmyslu ve vztahu k síťovým efektům. Nicméně i tak práci autora v této části oceňuji, protože ve standardních ekonomických publikacích se o vlivu pornografického průmyslu, který autor poměrně přesvědčivě demonstroval, většinou nehovoří.

Do značné míry obdobně se v kapitole týkající se internetových technologií jedná o souhrn mnoha zajímavých příkladů, kde pornografický průmysl ovlivňuje ekonomický model, nicméně bez nějakého souvislejšího teoretického rámce. Aniž bych zacházel do detailu, tak by alespoň stálo za to na úvod vydefinovat některé základní principy online podnikání, jimiž se se toto odlišuje od klasického „offline“ podnikání a související pojmy – právě i v této kapitole by například detailnější rozvedení teorie síťových efektů jistě našla uplatnění. Na druhé straně popisované příklady jsou zajímavé a znovu většinou dobře dokumentované a ukazují některé nezanedbatelné vlivy tohoto průmyslu na online podnikání. A to vlivy, které v mnohých oficiálních studiích týkajících se komerčního internetu, nejsou (ať už vědomě či nevědomě) často zmíněny. Znovu i zde tedy považuji za velký přínos jisté odtabuizování tématu a věcnost přístupu k němu.

Lehkým zklamáním je pro mne pak kapitola 3 „Technologie budoucnosti“, kde se autor systematictěji věnuje jen 3D technologiím, resp. 3D televizi, a zbytek shrnuje do kapitoly pod všeřikajícím názvem „Kouzlo zakázaného“, kde různě komentuje některé nové trendy. Text je sice čtivý, ale nepříliš strukturovaný a s těžko rozklíčovatelným vyzněním. Nicméně za relevantní spatřuji autorem uvedenou myšlenku, že tabuizace či někdy přímo zákaz pornografie a ne zcela vysoké společenské postavení představitelů tohoto průmyslu, vede v mnoha případech k větší inovativnosti v tomto sektoru než jinde.

Za nejméně uchopitelnou považuji kapitolu 4 „Proměny vnímání tělesnosti a soukromí“. Autor se zde pohybuje už spíše v oblasti sociologie, psychologie a sexuologie – na rozdíl od předchozích kapitol, kde byl vliv pornografického průmyslu na technologický rozvoj aplikován spíše na ekonomické prostředí. Ačkoli jsou citováni různí autoři, je zřetelně tato kapitola méně podložena konkrétními daty a zdroji než ty předchozí. Autor se zde dle mého názoru zde odklání od věcného hodnocení vlivů pornografie, které jsem oceňoval v předchozích kapitolách, a sklouzává spíše k subjektivnímu náhledu opřenému o selektivně vybrané zdroje. Kapitola 4 tak působí značně nekriticky a až glorifikuje tělesnost a (kybernetickou) sexualitu. Vrcholem autorova nekritického velebení je text: *„Žijeme dnes zkrátka v kybernetickém věku, kde sex již není soukromým aktem odehrávajícím se za zdmi ložnic, nýbrž jen další množinou dat, které jsou přenášeny nejrůznějšími informačními kanály. Sex expandoval do kyberprostoru, kde transformoval každodenní tělesné kontakty v distanční setkávání nejrůznějších druhů, bortí hranice osobního a veřejného, a mění postindustriální společnost ve společnost postcoitální.“* Uvítal bych minimálně autorovu definici pojmu „postcoitální společnost“, kterou v práci hledám marně. Také bych rád věděl, zda sex za zdmi ložnice již je přežitý a zda autor tedy reálně očekává, že lidé budou masově propojovat soukromý sex s virtuálním prostorem.

Zejména tedy v kapitole 4, ale v určitých momentech i v kapitolách předchozích, autor hovoří o pornografii a následně kybernetické sexualitě jako o přirozených součástech života. To je autorův názor, se kterým můžeme i souhlasit. Ale v té souvislosti mi v práci chybí výslovnější vyjádření se k regulaci této oblasti, resp. pravidlům pro její fungování. V práci je pár zmínek o regulaci, většinou v poněkud negativní konotaci – zejména iniciativa D. Camerona v Británii. Je dost možné, že ona britská iniciativa opravdu zachází příliš daleko. Ale v práci tohoto typu by mělo jasněji zaznít, kde je tedy hranice regulace pornografie v digitálním

prostoru. Dokáže si autor představit situaci, že by nebyla regulace žádná? Osobně se domnívám, že určité omezení dostupnosti pornografie ještě automaticky neznamená posun k Orwellovské totalitě, jak uvádí autor (viz strana 72). V té souvislosti mě překvapilo, že ačkoli se autor věnuje různým až filosofickým přesahům pornografie a kybernetického sexu, tak přes mé důkladné hledání jsem v práci nenalezl ani jeden odkaz na pojmy jako etika či etické principy.

Silným zaujetím autora pro téma si vysvětluji nadprůměrné množství gramatických chyb v textu práce („...pornografické společnosti vyzkoušeli...“, „...tři úrovně, které stimulovali...“, „Tyto Cameronovi snahy...“ či dokonce „Tyto souvislosti přitom **odhalyla**...“!), o velkém množství drobných formálních chyb (jako mnohde malá namísto velkých písmena na začátku věty atd.) ani nemluvě. Jedná se samozřejmě o chyby, které nemají vliv na věcný obsah práce, ale poněkud přece jen degradují úroveň rigorózní práce s takovýmito ambicemi.

Závěrem konstatuji, že práce je velmi ojedinělým textem, jehož velkým přínosem je odtabuizování pornografie a ve velké míře pak věcné hodnocení vlivu tohoto průmyslu na rozvoj technologií a komerčního internetu opřené o mnoho relevantních zdrojů (zejména v kapitolách 1 a 2). Práce je čtivá a zajímavá, nicméně metodicky ne zcela ideálně uchopená s určitými rezervami v provázání na teoretická východiska. V kapitolách 3 a zejména pak 4 se bohužel oprošťuje od věcnosti a vazby na ověřená data a zdroje a pohybuje se na tenkém ledě poměrně nekritického mixu názorů z oblasti sociologie, psychologie a sexuologie.

Tuto rigorózní práci tak doporučuji k obhajobě pouze za podmínky, že autor bude v rámci obhajoby schopen řádně odpovědět na následující otázky:

- Jaký vliv má pornografický průmysl na ekonomiku z hlediska tzv. síťových efektů?
- Jakou v tomto kontextu hrají roli mechanismy „pozitivní zpětné vazby“, tzv. „lock-in“ a tzv. „path-dependence“?
- Jaké jsou nevýraznější rozdíly v principech podnikání v pornografickém průmyslu online a offline?
- Jaká je autorova definice „postcoitální společnosti“ (kterýžto pojem uvádí ve své práci)?
- Má podle autora existovat nějaká regulace pornografie v digitálním prostoru? Kde má být hranice takové regulace, pokud má být?
- Analogicky, má existovat regulace či hranice pro kybernetický sex? Hrají zde nějakou roli etické principy?

Celkově text považuji za ne zcela ideální využití tématu s obrovským potenciálem – zvláště, že jsem přesvědčen, že autor v této oblasti disponuje velkým přehledem. Do budoucna bych tak doporučil autorovi v tématu pokračovat a práci rozpracovat v duchu těchto, případně i dalších připomínek.

V Praze, dne 4. listopadu 2013

Ing. Petr Očko, Ph.D.
oponent rigorózní práce